

Hüseyin Sarıoğlu, Prof.Dr.

1962'de Kastamonu Tosya'da doğdu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (1986). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "İbn Rüşd ve Felsefesi" adlı teziyle doktorasını tamamladı (1994). 1998 yılında doçent, 2007'de profesör oldu. Halen aynı üniversitede öğretim üyesidir.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 707
İSAM Yayınları 126
Temel Kültür Dizisi 26
© Her hakkı mahfuzdur.

İBN RÜŞD
Hüseyin Sarıoğlu

TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)
tarafından yayına hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 0850
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti'nin
28.12.2004 gün ve 1163 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: Kasım 2011
Üçüncü Basım: Temmuz 2019
ISBN 978-975-389-994-9

Basım, Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Cadde, No: 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 (pbx) Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 15402

Sarıoğlu, Hüseyin

İbn Rüşd / Hüseyin Sarıoğlu. – 3. bs. – Ankara : Türkiye Diyanet Vakfı, 2019.
193 s. ; 20 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 707. İSAM Yayınları ; 126.
Temel Kültür Dizisi ; 26)

Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-975-389-994-9

İçindekiler

Kısaltmalar 11

Önsöz 13

Giriş 17

Birinci Bölüm

HAYATI

I. Hayatı 31

II. İlim Zihniyeti ve Yöntem İlkeleri 37

III. İlimler Tasnifi ve Eserleri 43

1. Nazarî İlimler 44

2. Amelî İlimler 45

3. Mantık İlimleri 46

A. Nazarî İlimlerle İlgili Eserler 47

1. Küllî-Nazarî İlimlere Dair Olanlar 47

a. Metafizik 47

b. Cedel 47

c. Safsata 47

2. Cüz'î-Nazarî İlimlere Dair Olanlar 48

a. Fizik 48

b. Matematik ve Astronomi 48

B. Amelî İlimlerle İlgili Eserler 49

a. Fıkıh 49

b. Ahlâk ve Züht 49

- c. Siyaset 49
- d. Gramer 49
- e. Tıp 49
- C. Mantık İlimleriyle İlgili Eserler 50
- IV. Etkisi 53

İkinci Bölüm

İNSAN VE BİLGİ

- I. Canlı Varlık Olarak İnsan 63
 - A. Nefsin Varlığı 63
 - B. Nefsin Güçleri ve İşlevleri 64
 - C. Nefsin Bedenle Olan İlişkisi ve Ölümsüzlüğü 72
- II. Bilen Varlık Olarak İnsan 75
 - A. Bilginin İmkânı ve Sebeplilik 76
 - B. Bilginin Kaynağı ve Türleri 80
 - 1. Duyu Algısı ve İç İdrak Süreci 81
 - 2. Akıl ve İttisal 83
 - C. Beşerî Bilginin Sınırı ve Vahiy 87
 - D. İnsan İradesi ve Sınırları 88
- III. Din-Felsefe İlişkisi 93
 - A. Felsefenin Dinî Meşruiyeti 93
 - B. Din ile Felsefenin Uzlaştırılması: Tevil 101

Üçüncü Bölüm

VARLIK VE ÂLEM

- I. Varlık 109
 - A. Varlık-Mahiyet İlişkisi 111
 - B. Varlık İlkeleri 113
 - C. Varlık Türleri 115
- II. ÂLEM 117
 - A. Cisim ve Türleri 117

1. Gök Cisimleri	118
2. Dört Unsur	119
3. Birleşik Cisimler	120
B. Değişim ve Türleri	120
1. Oluş-Bozuluş ve Sebepleri	121
2. Hareket	124
C. Mekân	126
D. Zaman	129
III. Tanrı-Âlem İlişkisi ve Sürekli Yaratma	133

Dördüncü Bölüm

TANRI VE DİN

I. Tanrı	141
A. Varlığı ve Birliği	141
B. Sıfatları	145
C. İlahî Bilgi ve Cüz'î Varlıklar	149
D. İlahî Adalet ve Kötülük Meselesi	152
II. Vahiy, Peygamberlik ve Din	157
III. Ölümden Sonra Diriliş	163
Sonuç	167
Notlar	173
Kaynakça	179
A. İbn Rüşd'ün Kendi Eserleri	179
B. Başvurulan Diğer Kaynaklar	181
Dizin	187

Önsöz

İslâm düşüncesinin yaklaşık beş asır süren altın çağının en başarılı ve önemli isimlerinden biri hiç kuşkusuz İbn Rüşd'dür. Onun, gerek antik ve Helenistik felsefe gerekse İslâm ilim ve düşüncesi alanında yaşadığı döneme kadar oluşmuş bulunan zengin birikimi yeniden ele alıp tartışarak farklı yorumlar getirdiği, geride bıraktığı ölümsüz eserler ve açtığı yeni ufuklarla Latin Ortaçağı'nı etkileyerek Batı'da Rönesans fikrinin uyanmasında belirleyici olduğu kabul edilmektedir. Felsefenin çeşitli disiplinlerinden hukuk ve tıbbaya kadar uzanan geniş yelpaze içinde sergilediği farklı yaklaşım ve özgün görüşleriyle İbn Rüşd, sadece bir Aristo takipçisi ve yorumcusu olmadığını gösteren seçkin bir filozoftur.

Allah-kâinat-insan ilişkileri bağlamında yerli yerine oturttuğu "insan" ve "din" gerçeğini merkeze alarak beşerî bilginin imkânını, kaynağı, değeri ve sınırını isabetle tespit eden İbn Rüşd'ün, özellikle ilim zihniyeti ile din-felsefe ilişkilerine yönelik gerçekçi yaklaşım ve yöntemine hak ettiği ilgi gösterilebilseydi, belki de İslâm düşünce ve bilim hayatının seyri çok daha farklı olabilirdi.

Elinizdeki kitapta filozofun hayatı, eserleri ve düşünce sistemi kendi bütünlüğü içinde ve anlaşılır bir dille sunulmaya çalışılmıştır. İşaret edilen iç bütünlüğün yakînen görülmesine

yardım edeceği umulan giriş kısmının ardından birinci bölümde hayatı, çevresi ve tahsili hakkında bilgi verilmiş; ardından onun entelektüel şahsiyetini belirginleştiren ilim zihniyeti ve yöntem ilkeleri, ilimler tasnifi ve eserleriyle bir İbn Rüşd portresi çizildikten sonra düşünce tarihindeki yeri ve önemine dikkat çekmek üzere etkilerine kısaca değinilmiştir.

Filozofun düşünce sisteminin merkezine yerleştirdiği “insan” ve “bilgi” tasavvuru, insan iradesi ve sınırı ile onun en önemli insanî başarı saydığı felsefenin ilâhî bir lutuf olarak gördüğü din ile olan ilişkisine bakışı ikinci bölümde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde varlık ve âlem konusuna yer verilmiştir. “İlk felsefe” de denilen metafiziğin ilgi alanını oluşturan varlık sorunu varlık-mahiyet ilişkisi, varlık ilkeleri ve varlık türleri gibi alt başlıklar halinde irdelenirken, İbn Rüşd’ün âlem tasavvuru cisim, değişim, mekân ve zaman kavramları bağlamında sergilenmiştir. Ayrıca filozofun Tanrı-âlem ilişkisine dair farklı yaklaşımları bir ölçüde uzlaştırmak amacıyla gündeme getirdiği “sürekli yaratma” teorisi de bu bölümde ortaya konulmuştur.

Aynı zamanda yetkin bir İslâm hukukçusu da olan İbn Rüşd’ün Tanrı ve din tasavvurunun onun düşünce sistemi içindeki yeri ayrıca önemli ve dikkat çekici olduğundan, dördüncü bölüm bu konuya ayrılmıştır. Bu bölümde filozofun Tanrı’nın varlığı, birliği, sıfatları, ilminin cüz’î varlıklarla olan ilişkisi ve mutlak adaleti karşısında kötülüğün anlamına dair fikirleri sergilenmeye çalışılmıştır. Ayrıca İbn Rüşd’ün, Allah’ın varlığı ve birliği inancıyla birlikte dinin üç rüknü olarak gördüğü vahiy-peygamberlik olgusu ile ölümden sonra diriliş gerçeğine ilişkin görüşleri aktarılmıştır.

İbn Rüşd’ün de sık sık vurguladığı gibi özel bir yöntem, söylem ve terminolojiyle irdelenmek durumunda olan felsefe sorunlarının genel okuyucuya hitap edecek ölçüde yalın bir

dil ve üslûpla ortaya konulmasının zorluğu, bu konulara ilgi duyan herkesin takdir edeceği bir husustur. Bu itibarla çok ağır olmayan, yalın ve akıcı bir dil ve üslûp kullanma yönünde âzami gayret gösterilmiş olmasına rağmen, ele alınan meselelerin niteliğinden dolayı zaman zaman konunun anlaşılmasıyla ilgili zorluklar yaşanabileceğini biliyor ve bu durumun anlayışla karşılanacağına inanıyorum.

Çalışmanın kaleme alınma ve yayımlanma sürecinde doğrudan veya dolaylı yardım ve desteklerini esirgemeyen fakat burada isimlerini zikredemediğim herkese şükran borçluyum. Özellikle metnin gözden geçirilmesi ve tashihine zaman ayıran Abdurrahman Aliy ve M. Halit Çelikyön ile yayımladıkları Temel Kültür Dizisi'nin bir halkası olmak üzere bu çalışmayı yapma imkân ve fırsatını veren İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) yönetici, mensup ve çalışanlarına ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Gayret bizden, başarı Allah'tandır.

Hüseyin Sarıoğlu

Başakşehir, 2011